

ارزشیابی مسابقات علمی - تخصصی معلمان تربیت بدنی و تأثیر آن بر عملکرد حرفه‌ای

دکتر مهرعلی همتی نژاد^۱، طاهر افشارنژاد^۲، دکتر رحیم رضائی نژاد^۳

پژوهشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

تاریخ دریافت مقاله: ۸۶/۶/۲۶

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۷/۱۱/۷

چکیده

مسابقات علمی - تخصصی معلمان تربیت بدنی، یکی از روش‌های آموزشی و انگیزشی ضمن خدمت است که هر ساله در سه مرحله شهرستانی، استانی و کشوری برگزار می‌شود. این مسابقات شامل دو بخش علمی و عملی بوده، و هدف تحقیق حاضر بررسی ارزشیابی این مسابقات و تأثیر آن بر عملکرد حرفه‌ای معلمان تربیت بدنی بوده است. شرکت‌کنندگان در مرحله کشوری بیستمین دوره این مسابقات (تعداد ۸۰۵ نفر) به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شدند. برای جمع آوری اطلاعات در ارتباط با بخشی از اهداف تحقیق از سه پرسشنامه استفاده شد و برای این منظور تعداد ۶۲۱ نفر به عنوان نمونه تحقیق در گروه‌های ۱۹۷ نفر، ۲۰۱ نفر و ۲۲۳ نفر، تعداد سه پرسشنامه را تکمیل کردند. در نمونه‌گیری از میان ۳۰ استان کشور، معلمان هر ۱۰ استان به‌طور تصادفی یکی از پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند. پایایی پرسشنامه‌ها با روش آلفای کرونباخ بیشتر از ۰/۹ محاسبه شد. داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف یک گروهی، آزمون t، یو من ویتنی، ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن در سطح معنی‌داری $P \leq 0/05$ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های تحقیق نشان داده است که بین میزان شرکت در این مسابقات و عملکرد معلمان تربیت بدنی، ارتباط معنی‌داری وجود ندارد ($r=0/099$ و $p=0/223$). از نظر معلمان تربیت بدنی شرکت در مسابقات بر متغیرهای شغلی معلمان تأثیر معنی‌داری دارد ($x=3/81 \pm 0/68$ و $p=0/001$ و $z=4/651$). بین میزان انگیزش شرکت در مسابقات علمی - تخصصی و شرکت در کلاس‌های آموزش ضمن خدمت تفاوت معنی‌داری وجود داشته است ($t=6/182$ و $p=0/001$) و

^۱. استادیار دانشگاه گیلان

^۲. کارشناس ارشد تربیت بدنی دانشگاه گیلان

^۳. دانشیار دانشگاه گیلان

معلمان امکانات رفاهی مناسب، توجه به وضعیت اجرایی مسابقات و مفاد آزمون‌ها، فراهم کردن نتایج و جوایز قابل ملاحظه و زمینه برای اثربخشی مسابقات بر عملکرد حرفه‌ای را از عوامل مؤثر بر میزان انگیزش شرکت خود در این مسابقات معرفی کرده‌اند. در ارزشیابی آزمون‌های عملی، پایایی آزمون‌ها به روش آزمون-آزمون مجدد بررسی شد و میزان آن در مردان در دامنه ۵۹ تا ۶۷ صدم قرار داشت ($p=0/001$). این میزان در زنان، در دامنه ۶۲ تا ۸۴ صدم قرار داشته است ($p=0/001$). بیشتر آزمون‌های عملی با ضریب همبستگی ۱۰ تا ۵۳ صدم با یکدیگر همبستگی معنی‌داری دارند ($p=0/001$).

کلیدواژه‌های فارسی: معلم تربیت بدنی، مسابقات علمی - تخصصی، عملکرد شغلی.

مقدمه

یکی از عوامل مهم در اجرای بهینه برنامه‌های تربیت بدنی، معلمان تربیت بدنی و ورزش هستند. معلمان ورزش با فراگیری علوم ورزشی و ایجاد آمادگی‌های جسمانی و مهارتی در خود می‌توانند به عنوان الگو، بیشترین انگیزه را در دانش‌آموزان ایجاد کنند و آنها را با اثرات سودمند ورزش بر سلامت جسم و روان آشنا سازند. تا چند دهه پیش، در کشور ما فقط داشتن ورزشی و قادربودن به انجام مهارت‌های ورزشی وسیله‌ای برای احراز سمت معلمی تربیت بدنی بود (۱)، اما اکنون این سمت، با توجه به تغییرات اجتماعی، متحول شده و وظایف آن از یک حالت ساده و ابتدایی به حالت پیچیده‌تر و تخصصی‌تری تغییر وضعیت داده است. امروزه موفقیت در این شغل به شخصیت، نگرش و عقاید معلمان تربیت بدنی نیز بستگی دارد. فرایند آموزش و بهسازی، نقش بسیار مهم و ارزنده‌ای در ایجاد تعادل در آگاهی‌ها و مهارت‌های شغلی و ایجاد تعادل عاطفی و ذهنی معلمان تربیت بدنی دارد. با توجه به پویایی علوم ورزشی و پیشرفت‌های علمی سریع در علوم وابسته به تربیت بدنی و ورزش نمی‌توان حتی معلمان تحصیل کرده را نیز به حال خود رها کرد، بلکه باید زمینه به روز شدن اطلاعات و نیز آشنایی با علوم جدید و روش‌های کاراثر تدریس را برای آنها فراهم کرد (۲).

روش‌ها و رویکردهای مختلفی برای آموزش و تقویت معلمان تربیت بدنی به کار گرفته شده است که از جمله آنان می‌توان به برگزاری دوره‌های بازآموزی، سمینارها، کارگاه‌های آموزشی و مسابقات علمی - تخصصی اشاره کرد. در این میان، بهره‌گیری از رقابت سالم در مسابقات علمی - تخصصی به منظور ظهور استعدادها و شکوفایی خلاقیت و توانایی افراد، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. این مسابقات شامل دو قسمت علمی و عملی است. منابع آزمون علمی

که به طور چندگزینه‌ای برگزار می‌شود، از قبل تعیین می‌گردد. آزمون‌های عملی نیز از قبل مشخص، و امتیازات هر کدام نیز تعیین شده است. مسابقات به تفکیک گروه‌های سنی، مقطع تحصیلی و جنسیت شرکت‌کنندگان انجام می‌شود و تعداد افراد محدودی که مجموع امتیازات علمی و عملی آنها بالاتر باشد، به مرحله استانی و در نهایت کشوری راه می‌یابند و نفرات برتر مشخص می‌شوند و پاداش‌هایی برای آنها منظور می‌گردد.

آرمان کلی این مسابقات، اعتلای فرهنگ ورزش و تربیت بدنی، افزایش آگاهی‌های علمی و تقویت توانایی‌های جسمی و روحی معلمان ورزش است (۱۰). این مسابقات همچنین می‌تواند انگیزه لازم را برای افزایش آمادگی علمی و عملی معلمان تربیت بدنی فراهم آورد. شرکت در این رقابت‌ها می‌تواند اثراتی چون کاهش افسردگی، افزایش عزت نفس و کاهش خطرات ابتلاء به بیماری‌های قلبی و عروقی را به دنبال داشته باشد و به رشد و بهبود ارتباطات دوجانبه شخص و جامعه کمک کند (۱۰). با اینکه اغلب تحقیقات نتیجه گرفتند که آموزش ضمن خدمت بر عملکرد معلمان تربیت بدنی مؤثر است و معلمانی که در برنامه‌های مختلف آموزش ضمن خدمت شرکت کرده‌اند کارایی بیشتری دارند (۳،۴،۵،۶،۷)، اما برخی از تحقیقات نیز نشان می‌دهند که اثربخشی روش‌های آموزش ضمن خدمت بر عملکرد معلمان به عوامل گوناگونی بستگی دارد.

کاشف و مجتهدی (۱۳۶۸) گزارش کردند که اکثر شرکت‌کنندگان مسابقات معتقد بودند که این در ارتقاء سطح معلومات علمی و قابلیت‌های جسمانی آنها مفید بوده است و عده‌ای هم این مسابقات را عامل کمک‌کننده در ادامه تحصیل خود قلمداد کردند (۸). علیمردانی (۱۳۸۴) نیز روایی، اعتبار و ضریب تمیز و دشواری آزمون‌های این مسابقات را مورد بررسی قرار داد که روایی و اعتبار آزمون‌های عملی و علمی هر دو تقریباً مطلوب، ولی ضریب تمیز و دشواری آنها نامطلوب بود. وی همچنین پیشنهاد کرد به علت همبستگی آزمون‌های عملی با یکدیگر برخی از آنها حذف شوند (۹). افشارنژاد (۱۳۸۴) گزارش کرد که تفاوت معنی‌داری بین عملکرد حرفه‌ای معلمان شرکت کرده و شرکت نکرده در این مسابقات وجود ندارد. به علاوه، نتایج نشان داد که بین میزان شرکت در این مسابقات و عملکرد حرفه‌ای معلمان تربیت بدنی نیز ارتباط معنی‌داری وجود ندارد (۱۰). میرزازاده (۱۳۸۵) نیز نتیجه گرفت که میزان انگیزش شرکت در مسابقات علمی-تخصصی و کلاس‌های ضمن خدمت در سطح پایینی قرار دارد. وی همچنین عوامل انگیزشی شرکت در این مسابقات را مورد ارزشیابی قرار داد (۱۱). سلمانی (۱۳۸۵) نیز

نشان داد که بین خودکارآمدی معلمان تربیت بدنی شرکت کرده در مسابقات علمی - تخصصی و شرکت نکرده تفاوت معنی داری وجود ندارد (۱۲).

اجرای هر طرح و برنامه ای نیاز به صرف منابع مالی و انسانی دارد که عدم کارایی آن طرح، به هدر رفتن منابع مالی و تلف شدن زحمات نیروی انسانی می‌انجامد. بنابراین بررسی اینکه این مسابقات تا چه حد توانسته است به اهداف خود دست یابد، تا چه حد در ارتقاء عملکرد معلمان در مدرسه اثرگذار بوده است و آیا آزمون‌های آن دارای روایی و اعتبار است؛ موضوع پژوهش حاضر می‌باشد. بخش دیگر این تحقیق، به بررسی عوامل انگیزشی معلمان برای شرکت در این مسابقات می‌پردازد.

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق از نوع علی - مقایسه‌ای است. جامعه تحقیق شامل تعداد ۸۰۵ نفر شرکت کننده در دوره بیستم مسابقات علمی - تخصصی معلمان تربیت بدنی که در تابستان ۸۵ در شهر اصفهان برگزار گردید، است. برای بررسی دیدگاه‌های جامعه تحقیق از تعداد سه پرسشنامه استفاده شد. برای جلوگیری از خستگی افراد در تکمیل پرسشنامه‌ها مقرر گردید که هر یک از پرسشنامه‌ها به‌طور تصادفی توسط معلمان شرکت کننده در مسابقات ۱۰ استان تکمیل شود، لذا پرسشنامه اول به‌طور تصادفی توسط ۱۹۵ نفر (۹۱ مرد و ۱۰۴ زن)، پرسشنامه دوم توسط ۲۰۱ نفر (۱۰۱ مرد و ۱۰۰ زن) و پرسشنامه سوم توسط ۲۲۳ نفر (۱۱۹ مرد و ۱۰۴ زن) تکمیل شد، که در مجموع این تعداد شامل ۶۲۱ نفر بود. برای بررسی پایایی آزمون‌های عملی به غیر از یک نمونه ۱۳ نفری، در بقیه موارد از نمونه‌های ۴۰ تا ۵۸ نفری استفاده شد.

ابزارهای اندازه‌گیری

برای دستیابی به اهداف تحقیق، از سه پرسشنامه محقق ساخته و کارنامه شرکت کنندگان در مسابقات و پاسخنامه‌های آنان استفاده شد. کارنامه‌های شرکت کنندگان به تفکیک جنسیت، مقطع و استان تهیه گردید و شامل رکوردها و امتیازات آزمون‌های عملی و همچنین نمره آزمون علمی هر فرد بود. همچنین از پاسخنامه آزمون علمی شرکت کنندگان نیز برای محاسبه ضریب تمیز، ضریب دشواری و روایی سازه آزمون‌های علمی استفاده شد.

سه پرسشنامه محقق ساخته به ترتیب شامل پرسشنامه‌های ارزشیابی عملکرد، بررسی انگیزش و وضعیت اجرایی و نیز بررسی دیدگاه معلمان پیرامون اثربخشی مسابقات بود. هر یک از این پرسشنامه‌ها از دو بخش اطلاعات شخصی و بخش اصلی تشکیل یافته بود و با سؤالاتی در مورد

شرکت در مسابقات، تعداد دفعات آن شروع می‌شد. بخش اصلی پرسشنامه ارزشیابی عملکرد، شامل سؤالاتی در مورد علت عدم شرکت معلمان، تأثیر شرکت در مسابقات بر کارائی معلمان و عوامل افزایش اثربخشی آن (سؤال باز) بود. بخش بعد، مربوط به پرسشنامه خودارزشیابی معلمان تربیت بدنی، و شامل ۴۰ سؤال پنج گزینه‌ای بود. قسمت سوم این پرسشنامه، مربوط به خودکارآمدی معلمان، و شامل ۱۶ سؤال ۵ گزینه‌ای بود. در بخش آخر این پرسشنامه، اطلاعات مربوط به آخرین فرم ارزشیابی معلمان تربیت بدنی شامل عوامل عملکردی (۸ عامل، حداکثر ۲۰ امتیاز)، عوامل فرآیندی (۷ عامل، حداکثر ۷ امتیاز)، رفتار اخلاقی (۳ امتیاز) و امتیاز ارزشیابی نهایی معلمان (حداکثر ۳۰ امتیاز) مورد سؤال قرار گرفته بود. بخش اول پرسشنامه، بررسی انگیزش و وضعیت اجرایی، شامل ۳۰ عامل ۵ گزینه‌ای بود و به بررسی میزان تأثیر امکانات رفاهی، وضعیت اجرایی، مفاد آزمون، نتایج و جوایز، اثربخشی بر عملکرد و عوامل انگیزش درونی بر شرکت مجدد معلمان در مسابقات علمی - تخصصی می‌پرداخت. سپس سؤالی در مورد علل کاهش انگیزش (سؤال باز) و روش‌های پیشنهادی جایگزین مسابقات علمی - تخصصی و در بخش آخر نیز ۱۸ سؤال پیرامون وضعیت برگزاری مسابقات علمی - تخصصی در دوره اخیر مطرح شده بود.

در پرسشنامه بررسی دیدگاه معلمان پیرامون اثربخشی مسابقات نیز ابتدا تعداد ۹ سؤال پیرامون میزان انگیزش شرکت در مسابقات علمی - تخصصی و میزان انگیزش شرکت در کلاس‌های ضمن خدمت طرح، و یک سؤال نیز در مورد مناسب‌ترین بخش مسابقات آورده شده بود. بخش بعدی سؤالات مربوط به بررسی دیدگاه معلمان بود، که شامل مواردی همچون ارزشیابی میزان تأثیر مسابقات علمی - تخصصی بر بهبود ویژگی‌های شخصیتی، میزان آمادگی جسمانی، توانایی اجرای مهارت‌های ورزشی، میزان دانش معلمان، ویژگی‌های اجتماعی و انسانی، توانایی‌های حرفه‌ای، نحوه اجرای درس تربیت بدنی، رفتارهای شغلی، نگرش شغلی و گذران اوقات فراغت معلمان تربیت بدنی از دیدگاه آنها می‌شد.

روایی این پرسشنامه‌ها توسط متخصصان مورد بررسی قرار گرفته بود و پایایی آن در مطالعات مقدماتی به وسیله محققان به روش آلفای کرونباخ محاسبه شد. میزان پایایی برای بخش‌های مختلف پرسشنامه اول، بخش خودارزشیابی ۹۵ صدم، برای بخش خودکارآمدی ۸۸ صدم و برای بخش ارزشیابی ۶۸ صدم مورد محاسبه قرار گرفت. برای بخش‌های مختلف پرسشنامه دوم نیز، بخش بررسی عوامل انگیزشی میزان پایایی ۹۰ صدم و بخش وضعیت اجرایی ۷۰ صدم محاسبه شد. برای بخش‌های مختلف پرسشنامه سوم، به ترتیب ۸۹ صدم برای بخش مقایسه

انگیزش روش‌های ضمن خدمت و ۹۷ صدم برای بخش بررسی دیدگاه معلمان پیرامون اثربخشی مسابقات بر متغیرهای شغلی محاسبه شد.

روش جمع آوری اطلاعات

برای اجرای تحقیق، پس از مطالعات مقدماتی و آزمایشی جهت تعیین روایی و پایایی ابزارهای جمع آوری اطلاعات، ضمن هماهنگی با کارشناسان تربیت بدنی وزارت آموزش و پرورش، جلسه‌ای با حضور برنامه ریزان و مسئولان برگزاری مسابقات دوره بیستم برگزار گردید و در آن ضمن نقد و بررسی روش و ابزارهای جمع آوری اطلاعات برای انجام بخش اصلی پژوهش، از آنها خواسته شد که پرسشنامه‌ها را حین و پس از برگزاری مسابقات بین شرکت‌کنندگان توزیع کنند. برای بررسی پایایی آزمون‌های عملی نیز مقرر شد جهت جلوگیری از ایجاد اختلال در جریان اصلی مسابقات، فقط آزمون مجدد تعدادی از افراد شرکت‌کننده برای محاسبه پایایی آزمون‌های عملی مورد استفاده قرار گیرد. همچنین از آنها خواسته شد که پس از برگزاری مسابقات و ثبت نتایج، کارنامه‌های آزمون‌های علمی- تخصصی در اختیار پژوهشگران قرار گیرد تا ضرایب دشواری و تمیز امتحانات محاسبه شود.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

بعد از جمع‌آوری اطلاعات، از روش‌های آمار توصیفی برای محاسبه شاخص‌های متوسط و پراکندگی و نشان دادن نتایج روایی آزمون‌های عملی و نتایج ضریب تمیز و ضریب دشواری آزمون‌های علمی و عملی استفاده شد و همچنین اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه‌ها نیز به صورت جدول و شکل، خلاصه و طبقه بندی شدند. برای محاسبه روایی سازه آزمون‌های علمی از روش همسانی درونی استفاده شد، پایایی آزمون‌های علمی نیز به روش دونیمه کردن محاسبه گردید. برای بررسی فرضیات مربوط به پرسشنامه ارزشیابی عملکرد، از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده گردید. برای تجزیه و تحلیل فرضیات مربوط به پرسشنامه‌های بررسی دیدگاه معلمان در مورد اثربخشی مسابقات و عوامل انگیزشی به دلیل غیر طبیعی بودن توزیع داده‌ها، آزمون کولموگروف- اسمیرنوف یک گروهی - که علاوه بر بررسی طبیعی بودن داده‌ها برای آزمون فرض در مقیاس رتبه‌ای کاربرد دارد- مورد استفاده قرار گرفت، و برای مقایسه دیدگاه‌های گروه‌های مختلف (براساس مقطع و رشته تحصیلی) در این موارد بسته به نوع مقیاس، نوع توزیع داده‌ها و تعداد گروه‌ها، از آزمون‌های t مستقل، یومن ویتنی و کروسکال

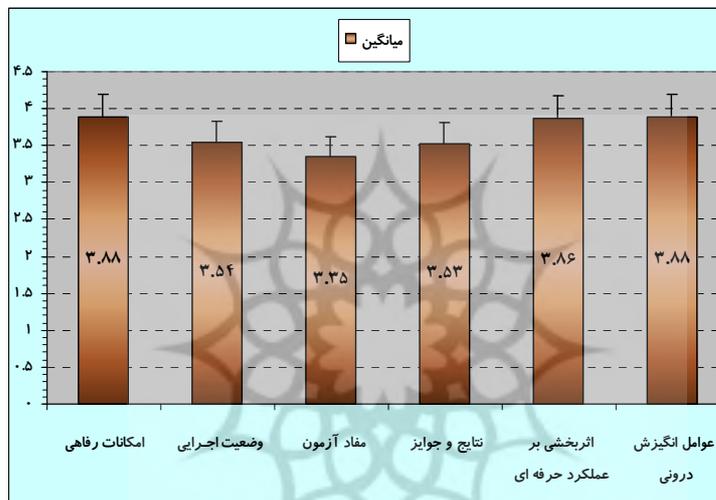
والیس استفاده شد. به منظور مقایسه انگیزش شرکت معلمان در دو روش آموزش ضمن خدمت به دلیل نوع مقیاس و طبیعی بودن توزیع داده‌ها از آزمون t همبسته استفاده شد. تمامی تجزیه و تحلیل‌ها توسط نرم افزار SPSS (Ver.13) صورت گرفت و تمام فرضیه‌های تحقیق در سطح معنی‌داری ($P \leq 0/05$) مورد بررسی قرار گرفتند.

نتایج تحقیق

یافته‌های این تحقیق نشان داده است که بیش از ۶۵ درصد از معلمان تربیت بدنی شرکت‌کننده در تحقیق دارای مدرک تحصیلی کارشناسی در رشته تربیت بدنی و بیشتر از ۵۰ درصد از آنها دارای سابقه تدریس ۴ تا ۱۲ سال بوده‌اند. آنان تقریباً به‌طور یکسان در مقاطع مختلف تدریس می‌کنند و اکثر آنها برای اولین بار است که در مسابقات علمی- تخصصی شرکت کرده‌اند. آزمودنی‌هایی که پرسشنامه اول را پر کرده بودند دارای میانگین نمرات عملکردی $19/8 \pm 0/65$ از ۲۰ امتیاز، نمرات فرآیندی $6/85 \pm 0/42$ از ۷ امتیاز، نمرات اخلاق $2/99 \pm 0/11$ از ۳ امتیاز و نمرات ارزشیابی $29/58 \pm 1/24$ از ۳۰ امتیاز، نمرات خودکارآمدی $2/69 \pm 0/77$ و نمرات خودارزشیابی $4/3 \pm 0/46$ از ۵ امتیاز بودند و اعتقاد داشتند که مسابقات علمی- تخصصی تا حد زیادی بر کارائی آنها در مدرسه مؤثر است. نتایج تحلیل پرسشنامه اول نشان داد که ارتباط معنی‌داری بین میزان شرکت در مسابقات علمی- تخصصی با نمرات ویژگی‌های عملکردی، ویژگی‌های فرآیندی، اخلاق، نمرات ارزشیابی، خودکارآمدی و خودارزشیابی معلمان تربیت بدنی وجود ندارد. این ارتباط حتی با کنترل عواملی همچون جنسیت، تأهل، سن، رشته تحصیلی، مدرک تحصیلی، سابقه کار و مقطع تدریس نیز معنی‌دار نبود.

آزمودنی‌هایی که پرسشنامه دوم را پر کرده اند معتقدند که برای بهسازی معلمان به همراه برگزاری مسابقات علمی- تخصصی بهتر است که از کلاس‌های آموزش کوتاه مدت ضمن خدمت و اردوهای علمی- فرهنگی نیز استفاده شود. از دیدگاه آنها، وضعیت اطلاع رسانی از مفاد آزمون و اهداف آن قبل از مسابقه و مطابقت تاریخ اطلاع رسانی، تاریخ آزمون و زمان لازم برای مطالعه در حد متوسط بوده است. بیشتر آنها پیشنهاد داشتند که مسابقات یک مرتبه در سال و در ایام تابستان، آزمون تئوری در صبح و آزمون عملی در هنگام عصر برگزار شود. همچنین آنها ترتیب مراحل مسابقات، نحوه مدیریت و هماهنگی در طی اجرای مسابقات، امور رفاهی (نظیر تغذیه، حمل و نقل و غیره ...)، مکان اجرای آزمون‌های آمادگی جسمانی و مهارتی، وضعیت عملکرد مجریان، برگزارکنندگان و داوران، میزان مطابقت منابع و محتوای

مسابقه، میزان دسترسی به منابع و نحوه تنظیم سؤالات علمی آن را تقریباً مناسب دانسته‌اند. آنها اعتقاد داشتند که مدرک تحصیلی و تخصص طراحان سؤالات تئوری و مجریان، برگزارکنندگان و داوران مسابقات باید کارشناسی ارشد و یا بالاتر و در رشته تربیت بدنی باشد. آنها بالابردن سطح اطلاعات علمی دبیران، روش‌های تدریس و پاسخگویی به ابهامات معلمان در انجام وظایف خود را به عنوان پیشنهادات اصلی خود برای محتوای آزمون تئوری مطرح کرده‌اند.

نمودار ۱. مقایسه تأثیر عوامل انگیزشی مختلف بر میزان شرکت معلمان تربیت بدنی

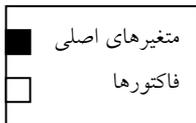
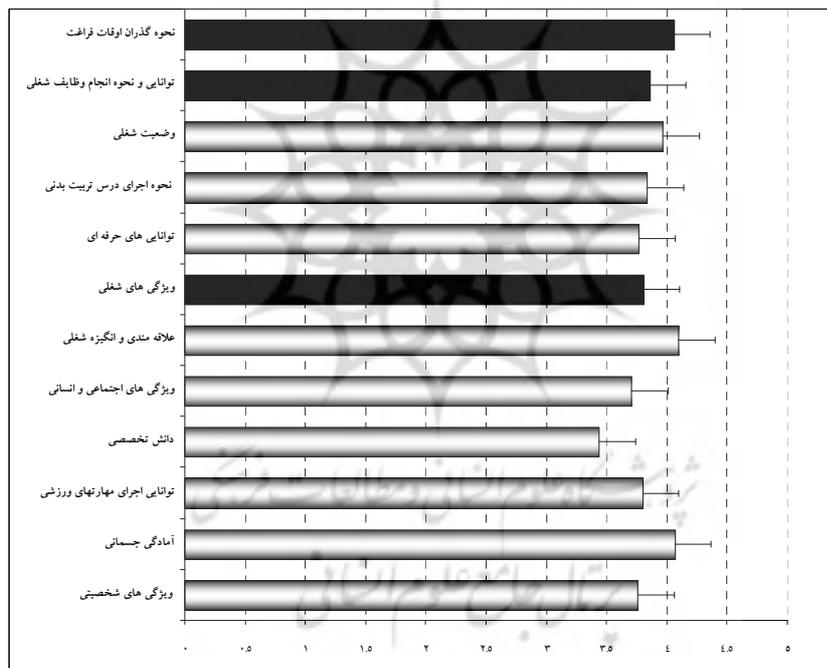
در مسابقات علمی - تخصصی

همان‌طور که در نمودار شماره ۱ ملاحظه می‌شود، آزمودنی‌ها معتقدند که در میان عوامل انگیزشی مختلف امکانات رفاهی و عوامل انگیزشی درونی بیشترین تأثیر را بر شرکت مجدد آزمودنی‌ها در مسابقات علمی - تخصصی دارند.

نتایج تحلیل پرسشنامه دوم نشان داد که بین انگیزش شرکت در مسابقات علمی - تخصصی (۲/۰۷ ± ۰/۷۷) و شرکت در کلاس‌های آموزش ضمن خدمت (۱/۷۴ ± ۰/۷۱) تفاوت معنی‌داری وجود دارد (t=۶/۱۸۲، P= ۰/۰۰۱). همچنین نتایج نشان داد که از نظر معلمان تربیت بدنی، تمامی عوامل انگیزشی در تمایل آنها به شرکت مجدد در مسابقات علمی - تخصصی تأثیر معنی‌داری دارد (P<۰/۰۵). نتایج آزمون یومن ویتنی در مقایسه معلمان تحصیلکرده در رشته تربیت بدنی و رشته غیر تربیت بدنی و نتایج آزمون کروسکال والیس در

مقایسه معلمان مقاطع مختلف پیرامون تأثیر عوامل انگیزشی بر شرکت مجدد آنها در مسابقات علمی- تخصصی نشان داد که بین دیدگاه این گروه‌ها در هیچ یک از عوامل انگیزشی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد ($P > 0.05$).

از دیدگاه آزمودنی‌هایی که به پرسشنامه سوم پاسخ داده اند، آزمون مهارتی، مناسب‌ترین بخش مسابقات و آزمون علمی، نامناسب‌ترین بخش آن است. آنها دلایل انتخاب آزمون مهارتی را بالابردن مهارت معلم برای آموزش آن، اثربخشی بیشتر بر عملکرد معلم در فرایند تدریس، داشتن ارتباط زیاد با کارائی معلم، معرف شخصیت شغلی معلم تربیت بدنی بودن، تشویق معلمان و افزایش انگیزه آنها برای دستیابی به سطح مطلوب مهارت، داشتن تنوع بیشتر و نیاز داشتن به تمرین بیشتر عنوان کرده‌اند.

نمودار ۲. مقایسه تأثیر مسابقات علمی- تخصصی بر متغیرهای شغلی معلمان تربیت بدنی از دیدگاه آنها

همان‌طور که در نمودار شماره ۲ ملاحظه می‌شود، از دیدگاه معلمان، شرکت در مسابقات علمی- تخصصی بیشترین تأثیر را بر متغیر نحوه گذران اوقات فراغت و کمترین تأثیر را بر متغیر ویژگی‌های شغلی دارد. در میان عناصر متغیر ویژگی‌های شغلی نیز عامل علاقه‌مندی و انگیزه

شغلی بیشترین تأثیر، و دانش تخصصی کمترین تأثیر را از شرکت در مسابقات علمی - تخصصی می‌پذیرند.

نتایج تحلیل پرسشنامه دوم توسط آزمون کولموگروف-اسمیرنوف یک گروهی نشان داد که از نظر معلمان تربیت بدنی شرکت در مسابقات علمی - تخصصی به جز متغیر ویژگی‌های اجتماعی و انسانی ($P=0/105$) بر سایر متغیرهای شغلی معلمان تربیت بدنی تأثیر معنی‌داری دارد ($P\leq 0/05$). همچنین نتایج آزمون U-مان ویتنی مربوط به مقایسه دیدگاه معلمان تحصیلکرده در رشته تربیت بدنی و غیر تربیت بدنی پیرامون تأثیر مسابقات علمی - تخصصی بر ویژگی‌های شغلی نشان داد که به جز متغیر دانش تخصصی ($P=0/007$)، اختلاف معنی‌داری بین این دو گروه وجود ندارد. از سوی دیگر، نتایج آزمون کروسکال والیس مربوط به مقایسه دیدگاه معلمان مقاطع مختلف پیرامون تأثیر مسابقات علمی - تخصصی بر ویژگی‌های شغلی ($P=0/05$)، نیز حاکی از عدم وجود تفاوت معنی‌دار بین دیدگاه این گروه‌ها بود. نتایج آزمون تعقیبی در مورد این متغیر نشان می‌دهد که این اختلاف بین مقطع ابتدایی و راهنمایی معنی‌دار است.

همچنین نتایج پیرامون پایایی آزمون‌های عملی مسابقات علمی - تخصصی نشان می‌دهد که میزان پایایی آزمون عملی مردان فوتبال ۰/۶۶، هندبال ۰/۵۹، بسکتبال ۰/۶۷ و والیبال ۰/۶۴ بوده است. میزان پایایی آزمون‌های عملی زنان به ترتیب هندبال ۰/۶۷، بسکتبال ۰/۶۲ و والیبال ۰/۶۴ می‌باشد. بین خرده آزمون‌های آزمون عملی مردان ($p=0/001$ و $r<0/38$ و $r<0/46$) و زنان با نمره کل آزمون عملی آنها همبستگی معنی‌داری وجود دارد ($p=0/001$ و $r<0/61$ و $r<0/54$) و بین بیشتر خرده آزمون‌ها نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده می‌شود، که در مورد مردان بین سرعت هندبال با دوی ۱۶۰۰ متر ($p=0/001$ و $r=0/3$) و فوتبال با والیبال ارتباط معکوس ($p=0/001$ و $r=0/3$) و در زنان نیز تنها در مورد آزمون‌های شوت هندبال با دوی ۱۶۰۰ متر ($p=0/112$ و r) و آزمون ایستگاهی ($p=0/112$ و $r=-0/08$) ارتباط، معنی‌دار نمی‌باشد. همچنین ضریب دشواری سؤالات علمی مسابقات علمی - تخصصی برای زنان در مقاطع مختلف (۰/۶۲، ۰/۶۲ و ۰/۶۳) بیش از میزان ۰/۵۰ است ولی در محدوده قابل قبول (۰/۳۰-۰/۷۰) قرار دارد. اما برای مردان این میزان در دو مقطع راهنمایی و متوسطه اندکی بیش از حد قابل قبول است (۰/۷۱ و ۰/۷۲). از سوی دیگر، ضریب تمیز سؤالات آزمون علمی مسابقات علمی - تخصصی نیز در بیشتر موارد کمتر از حد قابل قبول (۰/۳۰) است. همبستگی بین خرده آزمون با نمره نهایی آزمون در معلمان مرد تربیت بدنی بالا و معنی‌دار می‌باشد

($p=0/001$ و $0/92 \leq t \leq 0/07$)، در هر دو جنس همبستگی بین خرده آزمون‌ها با یکدیگر نیز معنی‌دار است ($p=0/001$ و $0/43 \leq t \leq 0/32$)، اما میزان این رابطه، کمتر از ارتباط با نمره نهایی می‌باشد. بنابراین مسابقات علمی- تخصصی نسبتاً دارای روایی سازه قابل قبول است.

بحث

نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که بین میزان شرکت در مسابقات علمی- تخصصی و شاخص‌های عملکرد حرفه‌ای معلمان شامل: ویژگی‌های عملکردی، ویژگی‌های فرآیندی، اخلاق، نمره کل ارزشیابی، نمرات خودکارایی و خودارزشیابی معلمان تربیت بدنی ارتباط معنی‌داری وجود ندارد. این موضوع بدان معناست که افرادی که به دفعات بیشتر و در مراحل بالاتر در این مسابقات شرکت کرده‌اند، نسبت به سایرین از عملکرد بهتری برخوردار نبوده‌اند. افشارنژاد (۱۳۸۴) در تحقیق خود به نتایج مشابهی دست یافته است. نتایج این تحقیق همچنین نشان داد که بین میزان شرکت در مسابقات علمی- تخصصی و عملکرد معلمان تربیت بدنی ارتباط معنی‌داری وجود ندارد (۱۰). سلمانی (۱۳۸۵) نیز در تحقیق خود گزارش کرد که بین خودکارآمدی معلمان تربیت بدنی شرکت کننده در مسابقات علمی- تخصصی و معلمان غیر شرکت کننده تفاوت معنی‌داری وجود ندارد (۱۲). آهنچیان (۱۳۸۲) تأکید می‌کند برخی از روش‌های آموزش ضمن خدمت در آموزش و پرورش با ملاک و استانداردهای یک نظام مطلوب آموزش و یادگیری فاصله دارند که از آن به عنوان آموزش بی قاعده نام برده می‌شود. مهم‌ترین ویژگی این نوع آموزش، نداشتن اهداف تعریف شده و یا بیان اهداف به شکل آرمانی است (۱۳). احتمالاً مسابقات علمی- تخصصی نیز به دلیل نداشتن اهداف مشخص و تعریف شده، نداشتن روش مندی تعریف شده و منظم و نیز تغییرات فراوان و سریع در طول برگزاری بیست دوره آن، در طبقه آموزش بی قاعده قرار می‌گیرد. وود و بنت (۲۰۰۰) به این نتیجه رسیدند که علت عدم موفقیت برخی از برنامه‌های آموزشی، عدم انتقال آموزش به تئوری‌های مورد استفاده معلمان است. این موضوع می‌تواند یکی دیگر از دلایل عدم تأثیرگذاری این مسابقات باشد، زیرا از یک طرف معلمان عملاً هیچ‌گونه دخالتی در انتخاب محتوا یا مفاد آزمون ندارند و ثانیاً این مسابقات شرایط واقعی برای تدریس و نشان دادن توانایی‌ها و خلاقیت شرکت‌کنندگان را فراهم نمی‌کند (۱۴).

نتایج این تحقیق همچنین نشان داد که بین انگیزش شرکت در مسابقات علمی- تخصصی و شرکت در کلاس‌های آموزش ضمن خدمت تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بدین معنی که افراد انگیزش بیشتری برای شرکت در مسابقات علمی- تخصصی دارند. به‌علاوه میزان انگیزش

معلمان برای شرکت در هردو روش نیز از میزان متوسط کمتر است. این شاید علت دیگر عدم تأثیرگذاری این مسابقات باشد. بیسانوس (۱۹۹۵) و پولی (۱۹۹۴) نتیجه گرفتند که برنامه‌های آموزشی ضمن خدمت به شرطی می‌تواند عملکرد معلمان تربیت بدنی را بهبود ببخشد، که معلمان از انگیزه کافی برای شرکت در این دوره‌ها برخوردار باشند (۱۵ و ۱۶).

همچنین یافته‌های تحقیق حاضر نشان می‌دهد که از دیدگاه معلمان تربیت بدنی امکانات رفاهی، وضعیت اجرایی، نتایج و جوایز، مفاد آزمون‌ها و دیدگاه معلمان پیرامون اثربخشی مسابقات بر عملکرد حرفه‌ای و عوامل انگیزش درونی در تمایل آنها به شرکت مجدد در مسابقات علمی- تخصصی تأثیر معنی‌داری دارد. میرزازاده (۱۳۸۵) نیز در تحقیق خود در مورد عواملی همچون: نتایج و جوایز، دیدگاه معلمان پیرامون اثربخشی مسابقات بر عملکرد حرفه‌ای و عوامل انگیزش درونی به نتایج مشابه، و در مورد عوامل وضعیت اجرایی و مفاد آزمون‌ها، به نتایج معکوسی دست یافته است (۱۱). شرکت‌کنندگان مرحله نهایی مسابقه علمی- تخصصی در تحقیق کاشف و مجتهدی (۱۳۶۸) نیز یکی از مهم‌ترین عوامل انگیزشی معلمان برای شرکت در این مسابقات را جوایز نقدی و غیر نقدی آن دانسته‌اند (۸). افشارنژاد (۱۳۸۴) پیشنهاد کرد که جهت افزایش شرکت معلمان در این مسابقات، برای نفرات برتر هر منطقه تسهیلات و مزایایی نظیر معلم نمونه، سرگروهی و غیره نیز در نظر گرفته شود (۱۰).

نتایج این تحقیق در مورد ارزشیابی پایایی آزمون‌های عملی مسابقات علمی- تخصصی نشان داد که پایایی آزمون‌های مهارتی مردان در دامنه ۵۹ تا ۶۷ درصد بوده است که این اعداد چندان مطلوب نیستند. در مورد آزمون‌های هندبال و بسکتبال نیز به نظر می‌رسد بخش سرعت (رکورد زمانی) دارای پایایی نسبتاً مطلوب بوده است، اما بخش شوت (تعداد) این دو آزمون دارای پایایی بسیار پایین (۱۴ و ۱۱ درصد) می‌باشد. علیمردانی (۱۳۸۴) در بررسی روایی این آزمون‌ها با نظر متخصصان به این نتیجه رسید که میزان روایی آزمون فوتبال ۰/۷۱، والیبال ۰/۷۵، بسکتبال ۰/۸۵، هندبال ۰/۶۵، دوی ۴×۹ متر ۰/۹۰ و دوی ۱۶۰۰ متر ۰/۸۳ بوده است که همگی حداقل در دامنه مطلوب و برخی در دامنه عالی بودند (۱۰).

نتایج تحقیق همچنین نشان داد که به‌طور کلی همبستگی آزمون علمی و عملی با نمره نهایی وضعیت مناسبی دارد. بین نمره علمی و عملی نیز هرچند همبستگی معنی‌دار است، اما به‌دلیل پایین بودن ضریب همبستگی به نظر می‌رسد وجود دو آزمون علمی و عملی برای این مسابقات غیرضروری نبوده است و هریک، قابلیت مشخص و تقریباً متمایزی را اندازه‌گیری می‌کنند.

نتایج این تحقیق در مورد بررسی ضریب دشواری آزمون‌های علمی نشان داد که آزمون‌های علمی معلمان زن، دارای ضریب دشواری قابل قبولی است. تحقیق علیمردانی (۱۳۸۴) نیز به نتایج مشابهی دست یافت (۹). به‌طور کلی به‌ترتیب ۳۶، ۳۲ و ۳۴ درصد از سؤالات مقاطع سه‌گانه دارای ضریب دشواری خارج از حد مطلوب‌اند، ضریب دشواری معلمان مرد نیز اندکی بیش از حد مطلوب است و به‌ترتیب ۶۴، ۵۸ و ۲۶ درصد از سؤالات مقاطع سه‌گانه دارای ضریب دشواری خارج از حد مطلوب هستند. در مطالعه علیمردانی (۱۳۸۴) به‌ترتیب ۷۴، ۱۰۰ و ۷۸ درصد از سؤالات در دامنه نامطلوب بوده‌اند (۹). به‌طور کلی، مقایسه یافته‌های تحقیق حاضر با تحقیق علیمردانی (۱۳۸۴) نشان می‌دهد که اولاً، سؤالات دوره بیستم برای معلمان مرد و زن مقاطع سه‌گانه، دارای ضریب دشواری قابل قبول تری می‌باشد و ثانیاً، با مراجعه به ضریب دشواری تک تک سؤالات ملاحظه می‌شود که وضع سؤالات دوره بیستم، به مراتب بهتر از وضع سؤالات دوره نوزدهم است.

همچنین نتایج این تحقیق در بررسی ضریب تمیز آزمون‌های علمی نشان داد که ضریب تمیز هیچ یک از مقاطع مختلف سؤالات زنان و مردان در سطح بهینه نمی‌باشد. در مطالعه علیمردانی که در خصوص سؤالات دوره نوزدهم صورت گرفته بود، تقریباً وضعیت مشابهی وجود داشت، اما به‌طور کلی، وضعیت ضریب تمیز دوره بیستم به مراتب بهتر از دوره نوزدهم بوده است.

نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق حاضر، لزوم برنامه‌ریزی جامع آموزش ضمن خدمت برای معلمان تربیت بدنی را متذکر می‌سازد. این برنامه باید دارای ویژگی‌های یک نظام قاعده مند آموزش باشد. از سوی دیگر، باید شرایط مناسبی برای اثربخشی بهینه این برنامه بر عملکرد معلمان فراهم شود. باید برنامه با شرایط و واقعیت‌های موجود و امکانات در دسترس در کل مدارس کشور هماهنگ باشد تا آموزش به عملکرد انتقال یابد و معلمان تأثیر آن را احساس کنند و از شرکت در آن سرخورده نشوند. استفاده از سایر روش‌های آموزش ضمن خدمت پیشنهادی توسط معلمان در این تحقیق همچون برگزاری کلاس‌های آموزش کوتاه مدت ضمن خدمت، اردوهای تفریحی-فرهنگی و دوره‌های آموزش تابستانی و کارگاه‌های آموزشی نیز در برنامه جامع اهمیت فراوانی دارد.

برای برنامه ریزی مسابقات علمی- تخصصی ابتدا باید به تبیین اهداف دقیق و قابل دسترس برای آن پرداخت. در این زمینه توجه به متغیرهای شغلی که از دیدگاه معلمان و مسئولان

تربیت بدنی می‌تواند تحت تأثیر شرکت در این مسابقات قرار گیرد، کارساز خواهد بود. همچنین باید در دوره‌های زمانی معین، میزان دستیابی به اهداف نیز مورد ارزشیابی قرار گیرد. فراهم کردن ابزارهای دقیق برای حصول به اهداف نیز ضروری به نظر می‌رسد.

نتایج تحقیق حاضر می‌تواند در این زمینه رهنمودهایی را ارائه دهد و در بهبود شکل اجرا، آزمون‌ها و محتوای منابع کمک کننده باشد. پیشنهاد می‌شود در آزمون تئوری، از منابع علمی به روز و مرتبط با عملکرد معلمان که در طول برنامه جامع به آنها آموزش داده می‌شود، به شکل کتاب (نه جزوه!) برای بالابردن دانش تدریس (نه دانش تخصصی!) استفاده کرد و برای ارزشیابی آنها نیز از سؤالات استاندارد (دارای روایی، پایایی، ضریب تمیز و دشواری مطلوب) استفاده نمود. شیوه‌های امتحان گرفتن و ارزشیابی دانش‌آموزان، آخرین بخشی است که در محتوا باید به آن توجه شود. همچنین معلمان می‌بایست فرصت کافی برای مطالعه منابع داشته باشند. از این رو لازم است بخشنامه‌های مربوط به مسابقات و منابع آزمون در ابتدای سال در اختیار معلمان قرار داده شود و آزمون در موعد مقرر و طبق برنامه برگزار گردد. از سوی دیگر، برای ارزشیابی آمادگی جسمانی نیز پیشنهاد می‌شود که عوامل آمادگی جسمانی مرتبط با عملکرد معلمان شناسایی شوند و از آزمون‌های استاندارد نیز برای سنجش آنها استفاده گردد. برای بخش مهارتی، که از دیدگاه معلمان مهم‌ترین بخش مسابقات است نیز پیشنهاد می‌شود با توجه به شرح وظایف معلمان تربیت بدنی، ورزش‌هایی که در محتوای تدریس مورد استفاده قرار می‌گیرند شناسایی شوند و از آزمون‌های استاندارد برای سنجش مهارت‌هایی که در فرایند تدریس معلم آموزش داده می‌شوند، استفاده گردد.

در نهایت لزوم فراهم کردن زمینه‌های لازم برای افزایش انگیزه معلمان، به‌خصوص انگیزش درونی آنها، برای شرکت در این دوره‌ها کاملاً ضروری است، بنابراین در طراحی برنامه باید این موضوع مورد توجه قرار گیرد. برای بالابردن انگیزش درونی معلمان لازم است تبلیغات بیشتری در این زمینه صورت گیرد و در حد امکان توسط رسانه‌های گروهی در اذهان عمومی مطرح گردد. همچنین می‌توان از دعوت خانواده‌های شرکت‌کنندگان و تماشاگران آزاد نیز برای افزایش انگیزش آنها سود برد.

منابع:

۱. مهدی زاده تهرانی، رضا (۱۳۷۶). توصیف نظرات معلمان تربیت بدنی مدارس شهر اصفهان در رابطه با برخی از عوامل مؤثر در افزایش کارائی آنها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم.
۲. احسانی، عباسعلی (۱۳۸۱). مقایسه دیدگاه‌های مدیران، دبیران تربیت بدنی و دانش آموزان درباره ویژگی‌ها و وظایف دبیران تربیت بدنی در مقاطع راهنمایی و متوسطه پسرانه شهرستان گنبد کاووس. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران.
۳. ایمان زاده، مسعود (۱۳۷۷). دیدگاه دبیران و معلمان تربیت بدنی استان اردبیل در زمینه اثربخشی کلاس‌های کوتاه مدت ضمن خدمت در آموزش و پرورش. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران.
۴. فیاض، محسن (۱۳۷۴). بررسی نظرات معلمان تربیت بدنی استان خراسان در زمینه کلاس‌های آموزش کوتاه مدت ضمن خدمت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران.
5. Coulon, S.C., Reif, G. (1994). the effect of Physical Education Curriculum Development on the Instruction Behaviors of Classroom Teacher, Physical Education. Early winter, 179-187.
6. Ennis, C. (1994). Knowledge and beliefs underlying curricular, Quest, 46, 164-175.
7. Jones, R. (1989). Teaching practice: Preservice physical educator attitudes, Perceptions and concerns, Research Supplement (Exeter- England), 5, 1-4.
۸. کاشف، مجید و مجتهدی، حسین (۱۳۶۸). ارزیابی نتایج مسابقات علمی، فرهنگی و ورزشی معلمان تربیت بدنی کشور و تدوین نرم‌های استاندارد. انتشارات اداره کل تربیت بدنی وزارت آموزش و پرورش.
۹. علیمردانی، احمد (۱۳۸۴). ارزیابی مسابقات علمی - تخصصی معلمان تربیت بدنی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان.

۱۰. افشارنژاد، طاهر (۱۳۸۴). بررسی اثر شرکت در مسابقات علمی - تخصصی روی عملکرد حرفه‌ای معلمان تربیت بدنی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان.
۱۱. میرزازاده، زهرا (۱۳۸۵). بررسی عوامل انگیزشی شرکت در مسابقات علمی - تخصصی معلمان تربیت بدنی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان.
۱۲. سلمانی، ابراهیم (۱۳۸۵). بررسی رابطه خودکارآمدی معلمان تربیت بدنی با آموزش‌های ضمن خدمت. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان.
۱۳. آهنچیان، محمدرضا (۱۳۸۲). آموزش بی قاعده و استانداردزدایی دانش در آموزش منابع انسانی. مجموعه مقالات استاندارد و استانداردسازی در آموزش و پرورش با رویکرد منابع انسانی، انتشارات آموزش و پرورش.
14. Wood, E., Bennett, N. Changing theories, Changing Practice: Exploring early childhood teachers' Professional learning, *Teaching and Teacher Education*. **16**, 2000, 637-647.
15. Pissanos .B.W. (1995). Providers of Continued Professional Education: Constructed Perceptions of Four Elementary School Physical Education Teachers *Journal of Teaching in Physical Education* ,14, 215-230 .
16. Poole, J.R. finding more Teaching Opportunities for Physical Education Teacher Education, *Physical Education*. Late winter 1994, 53-56.